

100. výročí narození profesora Jaroslava Číhalíka. Inspirativního vědce a pedagoga

20.11.2024 - Jana Dlouhá, Miroslav Hátle, Ludmila Mašlaňová | Univerzita Karlova

21. listopadu roku 2024 slavíme 100 let od narození profesora Jaroslava Číhalíka. Vědce a pedagoga spjatého s katedrou, dříve ústavem, analytické chemie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, který se významně zasadil o rozvoj svého oboru a vychoval řadu osobností, nejen vědeckého světa.

Dnes na pana profesora vzpomínáme především jako na průkopníka mezioborové spolupráce v rámci UK, zakladatele oboru ochrana životního prostředí. Jaroslav Číhalík svou odbornou autoritu využil k řešení problémů, jejichž závažnost už tehdy dokázal předvídat. Se svou vizí nápravy dopadů lidské činnosti na přírodu postupně etabloval první koncepci takto zaměřeného studia (nejprve postgraduálního, teprve posléze i denního), a postupně prosadil jeho uznání ze strany tehdejšího ministerstva školství. Stalo se tak v hloubi socialismu, studium bylo zahájeno v akademickém roce 1977/78 a v různých obměnách běží na Ústavu pro životní prostředí PřF UK vlastně dodnes.

Vědec, pedagog, knihovník

Jaroslav Číhalík začal svá vysokoškolská studia až po válce, ukončil je v r. 1948 a poté získal pozici odborného asistenta na Ústavu analytické chemie PřF UK. Už v srpnu 1959 se habilitoval na docenta a v roce 1968 (teprve 44letý) byl jmenován nejprve mimořádným a později řádným profesorem analytické chemie. Za dobu svého působení napsal nebo spolupracoval na řadě skript a více než 70 odborných publikací. Své nejvýznamnější dílo, monografii *Potenciometrie*, publikoval v r. 1961 – je výjimečná svým rozsahem (771 stran) a také tím, že autor vyčerpávajícím způsobem shrnul tehdejší poznání: citoval zde prakticky všechny v té době existující práce uveřejněné v *Chemical Abstracts*.

Dnes by takovou práci již nebylo možné vytvořit ani s pomocí internetových nástrojů vyhledávání; profesor Číhalík to dokázal mimo jiné i proto, že se systematicky věnoval knihovnictví.

Věnoval se též dalším elektroanalytickým metodám: polarografii či polarometrii; řešil i praktické využití popisovaných metod při analýze chemického znečištění složek životního prostředí, což v 70. letech zahrnovalo i možnosti stopové analýzy. Jednou z dosud používaných Číhalíkových prací je kniha *Příručka měření pH* z roku 1975. V té době také usiloval o založení mezioborového studia životního prostředí na UK.

V roce 1971 profesor Číhalík inicioval zavedení přednášek o životním prostředí do výuky na chemických katedrách PřF UK, následně zřídil a vedl takto zaměřené čtyřsemestrální postgraduální studium (od r. 1976). Byl také předsedou odborné komise, která prosadila zavádění výuky o životním prostředí do všech oborů jednotlivých fakult. Jakožto nositel výzkumných a pedagogických úkolů v této oblasti znal potřeby praxe i zájem posluchačů o toto téma. Nový studijní obor byl v r. 1977 skutečně založen, přičemž vyučujícími byli jak lidé z PřF UK, tak řada externistů – osobností z oblasti ochrany přírody i jiných oborů. Díky Číhalíkovu celoživotnímu zájmu o knihovnictví se navíc podařilo shromáždit unikátní soubor knih věnovaných problematice životního prostředí.

Inspirace vs. stranický nezájem

Založení takto průřezově zaměřeného oboru sledujícího potřeby praktické péče o životní prostředí následovalo příklady ze zahraničí a stalo se inspirací dalším českým vysokým školám. Profesor

Jaroslav Číhalík pokládal interdisciplinární spolupráci při poznávání a řešení problémů životního prostředí za nezbytnost, tento mezioborový koncept prosadil do výuky a výzkumu na UK.

V jeho duchu byly vychovány desítky absolventů oboru, ti poté působili v institucích a orgánech ochrany přírody od ministerstva životního prostředí přes AOPK ČR, ČIŽP až po odbory životního prostředí krajských a městských úřadů. Jsou mezi nimi i lidé, kteří měli či mají možnost ovlivňovat vývoj oboru a environmentální politiku státu z nejvyšších pozic na ústředních orgánech státní správy.

Na konci 70. let byl ovšem obor ochrana životního prostředí posílen stranicky prověřenými kádry a prof. Číhalík se musel vzdát své vedoucí role. To však už neohrozilo samotnou existenci oboru, který se po roce 1989 plně rozvinul na Ústavu pro životní prostředí – dnes renomovaném celofakultním interdisciplinárním pracovišti PřF UK.

Lidsky výjimečná osobnost

Profesor Číhalík se vyznačoval výjimečnou pílí a vytrvalostí, otevřenou povahou, schopností získávat přátele a upřímným nadšením i poctivostí odrazovat nepřátele. Způsob, jakým dosahoval úspěchů, by zasloužil nezávislé zkoumání: nebyl totiž spojen s žádnými úlitbami režimu, ale ani postihy. Další z vlastností Jaroslava Číhalíka byla velká skromnost, a tak se nikdy netěšil většímu uznání za své zásluhy.

Letošní vzpomínka užšího okruhu jeho studentů a spolupracovníků se tímto snaží zaplnit bílá místa naší paměti, mimo jiné shromážděním dostupných informací na české Wikipedii.

Text: Jana Dlouhá, Miroslav Hátle, Ludmila Mašlaňová a kolektiv spolupracovníků/absolventů studijního oboru ochrana přírodního prostředí PřF UK

Foto: Štěpánka Máchová, Petr Jan Juračka, Shutterstock

<https://cuni.cz/UK-6311.html?locale=cz&news=23884>